

In welke traditie staat de publieke dialoog en waarom is juist in deze tijd de publieke dialoog van belang?

Gesproken column door Erik Boers, co-auteur/redacteur: "Publieke Bezinning: Socratische dialogen over maatschappelijke vraagstukken" (ISVW Uitgevers, 2016). Voorgedragen tijdens het diner pensant "Dialogen in het publieke domein", Wing, 1 juni 2016

Traditie:

Een boek schrijf je nooit alleen. Zeker dit boek niet. We hebben het met z'n zevenen geschreven, met z'n vieren geredigeerd. Maar zelfs als er maar één auteur op de omslag vermeld staat toont de bibliografie aan het eind het koor dat meezingt op de achtergrond. Peter Sloterdijk vergelijkt in zijn essay "Regels voor het mensenpark" het schrijven van boeken met het sturen van brieven, maar dan over de eeuwen heen. Plato valt nog steeds op de deurmat bij veel filosofen. Anderen sturen een woedend epistel naar Descartes.

Kortom: elk boek staat in een traditie, dus ook dit boek. Maar niet alleen dit boek, ook de daarin beschreven gesprekspraktijk, de publieke dialoog.

1. Natuurlijk verwijzen we als eerst naar de school van Leonard Nelson en de Philosophisch Politische Akademie. Begin vorig eeuw is hij gestart met dit soort gesprekken in het onderwijs en in politieke context om de broze democratie in de Republiek van Weimar te ondersteunen (en corrigeren). Enkele kernelementen zijn direct ontleend aan deze school.
2. En we staan in de traditie van het 'polderen'. In 1386 riep Filip de Stoute voor het eerst een Staten Generaal bijeen. 630 jaar geleden! Let wel: staten betekent 'standen'. Dus verschillende standen werden verenigd en geraadpleegd. Vooral als er weer geld nodig was, neem ik aan.
3. Joods/Grieks/Romeinse wortels in onze cultuur:
 - a. Het bijbelboek Job, geschreven in de vijfde eeuw voor Christus: Job wordt op de proef gesteld, gaat met zijn vrienden in gesprek, verheft zijn stem, zonder God te veroordelen. God prijst hem daarvoor uiteindelijk. De mens heeft recht van spreken, zelfs tegenover de hoogst mogelijke instantie
 - b. Ongeveer zelfde tijd. Socrates in gesprek op de Atheense Agora, met Jan en alleman, ten dienste van het goed samenleven in de stad. Op de achtergrond de volksraad als bestuursorgaan, aselect gekozen uit verschillende standen. Socrates voerde zijn bezinnende gesprekken nooit binnen die volksraad. Daar werd alles strategisch en in machtstermen geduid.
 - c. De Romeinse retorenscholen rond jaar 0 van bijvoorbeeld Quintilianus. Leren anderen te overtuigen in de Senaat, bij de rechtbank. Bij iemand als Cicero kwamen filosofie/bezinning en politiek bedrijven samen.
4. De renaissance mens Montaigne heft in zijn beroemde Essays een loflied op het gesprek aan als meest aangename en noodzakelijk in een mensenleven
5. En dan de Verlichting: de rede en redelijkheid voorop. Hier ontstaan:

- a. In de 17de eeuw de populaire Parijs Salons, waar bijvoorbeeld Benjamin Franklin te gast was, één van de Founding Fathers van de VS. Ook David Hume was onder de indruk van deze salons. Volgens hem werd een gesprek over politiek pas echt vruchtbaar wanneer daarbij vrouwen aanwezig zijn.
- b. 18de eeuw: Britse coffeehouses: lange tafel, banken erlangs. Hingen samen met het ontstaan van de eerste kranten. In de coffeehouses kon je kranten lezen en erover met elkaar in gesprek gaan. Alle standen door elkaar.
- c. In de 19de eeuw opgevolgd door de Debating Societies. Een soort schaduw parlementen. Een beetje stad had zo'n debatteerclub. Een kweekvijver voor politiek talent. Volgens vaste regels op een beschaafde manier met elkaar in gesprek over hete hangijzers. Ook in Nederland zijn ze zeer actief geweest, bijvoorbeeld de Vrijdags Vereeniging. Hier stak een liberaal ideaal achter: in alle redelijkheid en op het scherp van de snede tot waarheid en juiste besluitvorming komen.

Actueel belang:

6. Dat brengt me bij de tweede onderwerp: het acute belang van de publieke dialoog. Want deze debatteerclubs werden naar de achtergrond verdrongen door de opkomst van de massapartijen in de tweede helft van de 19de eeuw. En met name uit de socialistische hoek werd door arbeiders zeer sceptisch gekeken naar deze debaterende hoge heren. Nu de partijpolitiek op zijn retour lijkt te zijn (gegeven het geringe aantal actieve leden) moeten we weer op zoek naar ruimte voor het publieke gesprek.
7. Daarnaast raakt onze gesprekcultuur uitgehold. Laat ik twee kwalijke ontwikkelingen noemen: de talkshows en facebook. De talloze talkshows op televisie verleiden burgers om het gesprek passief te consumeren met een glas wijn en wat nootjes op de bank. Bovendien krijgen mensen hierdoor het idee dat je in een goed gesprek slechts 7 minuten per onderwerp hebt en dat je snedig moet optreden omdat je anders door de sidekick wordt af gerveerd.
8. En dan Facebook: dit toont zijn ware gezicht weer eens rond Sylvana Simons. Sinds de optredende individualisering in de jaren 70 en 80 meent iedereen dat hij/zij moet kunnen zeggen wat hij denkt of voelt. Dat levert zelden een goed gesprek op. Facebook is een verhullende naam: er komt geen gezicht aan te pas. En in de publieke dialoog zoals wij die vormgeven zijn de te hoop lopende partijen lijfelijk aanwezig in binnen en buitenkring. Ze dienen zich oprecht in te leven in de knelpunten van de andere partij. Dat kan niet vrijblijvend gebeuren, want je ziet de ander in de ogen.
9. Tenslotte: onze samenleving maakt een omslag van leuningdrag naar meer participatie door de burgers, meer ondersteuning dan sturing door de overheid. Zestig jaar lang hebben we de uitvoering van collectieve taken overgedragen aan de overheid. Nu nemen/leggen we die verantwoordelijkheid terug. Maar het is lastig voor ambtenaren in een faciliterende rol te blijven wanneer mondige, hoogopgeleide burgers vanuit hun particuliere initiatieven ervan uit gaan dat juist die ambtenaren het algemeen belang in de gaten houden. Met het voeren van publieke dialogen leren burgers een brede blik te ontwikkelen, zodat zij weer het algemeen belang onder ogen kunnen en durven zien. Dat vraagt tijd en moeite. Bildung tot vrije burgers. En juist daarop zijn gespreksvormen als Publieke Beraadkamer, D50 en de Beschouwborg gericht.